

**İşkenceye ve Diğer
Zalimane, İnsanlık Dışı
veya Aşağılayıcı Muamele
veya Cezaya Karşı
Sözleşme'nin İhtiyari
Protokolü**

Dağıt: Genel
30 Aralık 2010

Orijinali: İngilizce

**İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı
veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın
Önlenmesi Alt Komitesi
On ikinci Oturum
Cenevre, 15 -19 Kasım 2010**

**İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesinin İşkenceye ve Diğer
Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya
Cezaya Karşı İhtiyari Protokol kapsamında işkencenin ve
diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya
cezanın önlenmesi kavramına yaklaşımı**

I. Giriş

1. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmenin İhtiyari Protokolüne taraf olan devletlerin, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezayı “önlemek” için yasal bir yükümlülük altında oldukları şüphesizdir. İhtiyari Protokole taraf tüm Devletlerin taraf olması gereken Sözleşme'nin 2. Maddesinin, 1. Paragrafı, "Taraf Devletlerin her biri, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir bölgede işkence eylemlerini önlemek için etkili yasal, idari, adli veya diğer önlemleri alacaktır" hükmünü öngörmektedir. Sözleşmenin 16. Maddesinin, 1. fıkrası, "her bir Taraf Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir bölgede, işkence seviyesine varmayan zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaları önlemeyi taahhüt etmelidir..." hükmüyle, bu yükümlülüğü genişletmektedir. İşkencenin Önlenmesi Komitesi tarafından 2 No'lu Genel Yorumunda açıklandığı gibi, "2. maddenin, 1. paragrafı, her bir Taraf Devleti işkence yasağını güçlendirecek eylemlerde bulunmaya zorlamaktadır."¹ İşkence ve kötü muameleyi önleme yükümlülüğü işkence yasağını desteklerken, aynı zamanda kendi başına bir yükümlülük olmaya devam etmektedir ve kendi yetkisi dahilinde olan uygun önleyici önlemlerin alınmaması, devletin aslında sorumlu olmadığı bir durumda dahi uluslararası sorumluluğunu ortaya çıkarabilir.

2. Sözleşmenin 2. maddesine dikkat çeken Uluslararası Adalet Divanı, “önleme görevinin içeriğinin, ilgili hükümlerin ifadesine göre ve önlenecek eylemlerin niteliğine bağlı olarak bir araçtan diğerine değiştiğini” gözlemlemiştir.² Komite, önleme görevinin “geniş kapsamlı”³ olduğunu ve içeriğinin durağan olmadığını, çünkü “Komitenin etkili önlemlerle ilgili anlayışının ve tavsiyelerinin sürekli bir evrim sürecinde olduğunu”⁴ ve “sonraki 3 ila 16⁵. Maddelerde yer alan önlemlerle sınırlı olmadığını” belirtmiştir.

3. İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesi, bu yorumların da gösterdiği gibi, işkence ve kötü muameleyi önleme yükümlülüğünün soyut olarak neyi gerektirdiğine dair kapsamlı bir açıklama ortaya koymanın mümkün olmadığı görüşündedir. Elbette, bir devletin uluslararası mevzuatta belirtilen ve önleyici etkiye sahip olan resmi yasal taahhütlerine ne ölçüde uyduğunu belirlemek hem mümkün hem de önemlidir, ancak bu önleme yükümlülüğünün yerine getirilmesi için tam anlamıyla yeterli olmamaktadır: bir Devletin yasama, idari, yargısal veya diğer tedbirlerinin içeriği olduğu kadar uygulaması da önleyici çabanın merkezinde yer almaktadır. . Ayrıca, işkence ve kötü muamelenin önlenmesinde yasal taahhütlere uymaktan daha fazlası vardır. Bu anlamda, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, belirli bir durumda işkence veya kötü muamelenin meydana gelme olasılığının veya riskinin azaltılmasına katkıda bulunabilecek şeylerden mümkün olduğunca çoğunu kapsar veya kapsamalıdır. Böyle bir yaklaşım, yalnızca hem biçim hem de öz olarak ilgili uluslararası yükümlülüklerle ve standartlara uyumun sağlanmasını değil, aynı zamanda özgürlüklerinden yoksun bırakılan ve doğası gereği özel durumda olacak kişilerin deneyimi ve maruz kaldıkları muamele ile ilgili diğer tüm faktörlere de dikkat edilmesini gerektirir.

4. Bu nedenle, İhtiyari Protokol, ilave temel önleyici yükümlülükler koyarak değil, hem uluslararası hem de ulusal düzeylerde düzenli ziyaretler ve buna dayalı raporların ve tavsiyelerin hazırlanması üzerine temelli bir sistem kurmak suretiyle işkencenin önlenmesine katkıda bulunarak, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yönelik korumayı güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

¹ Cat/C/GC/2, para. 2.

² Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşmenin Uygulanması (Bosna - Hersek v. Sırbistan ve Karadağ), Esas, 26 Şubat 2007 tarihli Karar, para. 429

³ Cat/C/GC/2, para. 3.

⁴ A.g.e., para. 4.

⁵ A.g.e., para. 1.

Bu tür raporların ve tavsiyelerin amacı sadece uluslararası yükümlülüklere ve standartlara uyumu sağlamak değil, aynı zamanda işkence veya kötü muamele riskinin nasıl azaltılacağına dair pratik öneriler sunmaktır. Bu öneriler, yapılan ziyaretler sırasında karşılaşılan vakalara ve koşullara dair elde edilen bilgilere dayanacaktır. Sonuç olarak, Alt Komite, önlemenin soyut bir kavram olarak veya yasal bir zorunluluk olarak ne gerektirip gerektirmeyeceğine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktan ziyade, İhtiyari Protokol kapsamındaki görevini en iyi şekilde nasıl yerine getireceğine dair anlayışını genişleterek önlemeye en iyi şekilde katkıda bulunabileceği görüşündedir. Bununla birlikte, Alt Komitenin önleyici görevine yaklaşımını yönlendiren ve ifade edilmesinin yararlı olacağına inandığı bir dizi temel ilke vardır.

II. KILAVUZ İLKELER

5. Kılavuz ilkeler şunlardır:

(a) İşkence ve kötü muamelenin yaygınlığı, insan haklarından ve hukukun üstünlüğünden genel yararlanma düzeyi, yoksulluk seviyeleri, sosyal dışlanma, yolsuzluk, ayrımcılık vb. dahil olmak üzere çok çeşitli faktörlerden etkilenir. Bir toplum veya topluluk içinde insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne yüksek düzeyde saygı duyulması, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi anlamında kesin bir garanti sağlamasa da etkili önleme için en iyi ortamı sunar. Bu amaçla, Alt Komite, bir ülkedeki insan haklarından genel yararlanma durumu ve bunun özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin durumunu nasıl etkilediği ile derinden ilgilenmektedir.

(b) Alt Komite, çalışmalarında, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere karşı muamele ile ilgili daha geniş mevzuat ve politika çerçeveleri ile ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerden sorumlu olanlar ile yakından ilgilenmelidir. Ayrıca, bunların nasıl uygulamaya dönüştürüldüğü, bunun için ortaya konulan çeşitli kurumsal düzenlemeleri, nasıl yönetildikleri ve uygulamada nasıl işledikleri ile de ilgilenmelidir. Bu nedenle, duruma bütüncül bir yaklaşım benimsenmeli, belirli alıkonulma yerlerini ziyaret ederek elde ettiği deneyimlerden yararlanmalı, ancak bunlarla sınırlı kalmamalıdır.

(c) Önleme, özgürlüklerinden yoksun bırakılanlar için çok çeşitli usuli tedbirlerin tanınmasını ve uygulamaya konulmasını sağlamayı içerecektir. Bunlar, ilk gözaltından nihai salıverilmeye kadar tüm alıkonulma aşamaları için geçerli olacaktır. Bu tür önlemlerin amacı, işkence veya kötü muameleyi veya işkence veya kötü muamelenin meydana gelme olasılığını azaltmak olduğundan, bu tür önlemler gerçekte herhangi bir işkence veya kötü muamele olduğuna dair herhangi bir emare olup olmadığına bakılmaksızın, konuyla ilgilidirler.

(d) Alıkonulma koşulları, yalnızca zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza sorunlarını gündeme getirmekle kalmayıp, Sözleşmenin 1. maddesinin hükümlerinde belirtildiği şekilde kullanıldığı bazı durumlarda, başlı başına bir işkence biçimi de olabilir. Bu nedenle, etkili önlemede kritik bir rol oynamakta olan alıkonulma koşullarıyla ilgili tavsiyeler, fiziksel koşullar, doluluk nedenleri ve seviyeleri ve çok çeşitli tesis ve hizmetlerin sağlanması ve bunlara erişim dahil olmak üzere çok çeşitli konulara değinecektir.

(e) Taraf Devletlere ve belirli alıkonulma yerlerine yapılacak ziyaretler, genel yasal ve idari çerçeveler, maddi haklar, alıkoymayla ilgili usuli garantiler ve adil yargılanma garantisi, bunun yanı sıra faaliyet gösterdikleri pratik bağlamlar dahil olmak üzere ilgili tüm faktörler dikkate alınarak önceden dikkatli bir şekilde hazırlanmalıdır. Ziyaretlerin gerçekleştirilme şekli, esas odak noktaları ve bunlardan kaynaklanan tavsiyeler, bu tür faktörlere göre ve ziyaretin önleyici potansiyelini ve etkisini en üst düzeye çıkarmak olan öncelikli amacına en iyi şekilde ulaşmak için karşılaşılan durumlara bağlı olarak değişebilir.

(f) Raporlar ve tavsiyeler, titiz bir analize ve gerçekten sağlam olgusal temellere dayandıklarında en etkili olacaklardır. Ziyaret raporlarında, Alt Komitenin tavsiyeleri, mümkün olan en iyi uygulama kılavuzunu sunmak için hitap ettiği durumlara göre uyarlanmalıdır. Alt Komite, tavsiyelerini formüle ederken, araştırıldığı takdirde önleyici bir etkiye sahip olabilecek konuların kapsamında mantıksal bir sınır bulunmadığının bilincindedir. Bununla birlikte, hem söz konusu Taraf Devlet ziyareti hem de genel deneyimi ışığında, en acil, ilgili ve gerçekleştirilebilir görünen konulara odaklanmanın uygun olduğuna inanmaktadır.

(g) Şikâyet mekanizmaları da dahil olmak üzere etkin iç denetim mekanizmaları, önleme aygıtının önemli bir parçasını oluşturur. Bu mekanizmalar çeşitli şekiller alacak ve birçok seviyede işleyecektir. Bazıları ilgili kurumların içinde olacak, bazıları hükümet bünyesinde harici inceleme sağlayacak, bazıları ise tamamen bağımsız inceleme sağlayacaktır. Sonucusu, İhtiyari Protokol hükümlerine uygun olarak oluşturulacak Ulusal Önleme Mekanizmasını (UÖM) ifade edecektir.

(h) Alıkonulma sistemi incelemeye açıksa işkence ve kötü muamele daha kolay önlenmektedir. UÖM'ler, ulusal insan hakları kurumları ve ombudsmanlık ofisleriyle birlikte, bu tür bir incelemenin gerçekleşmesini sağlamada kilit bir rol oynamaktadır. Bu durum, alıkonulma yerlerinin izlenmesi, alıkonulara yönelik muamelenin incelenmesi ve alıkonuların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmet sunulması yolu ile şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanmasında da önemli rol oynayan sivil toplum tarafından desteklenmekte ve tamamlanmaktadır. Daha ileri tamamlayıcı inceleme, yargısal gözetim ile sağlanır. UÖM, sivil toplum ve yargısal gözetim birlikte, temel ve karşılıklı olarak birbirini güçlendirici önleme araçları sağlar.

(i) Önleyici çabada ayrımcılık olmamalıdır. Önleme çok yönlü ve disiplinler arası bir çabadır. Yasal, tıbbi, eğitimsel, dini, politik, polislik ve alıkonulma sistemi gibi çok çeşitli konularda geçmişe sahip kişilerin bilgi ve deneyimleri tarafından desteklenmelidir.

(j) Alıkonulan herkes kırılabilir bir grup oluştursa da kadınlar, gençler, azınlık gruplarının üyeleri, yabancı uyruklular, engelli kişiler ve akut tıbbi veya psikolojik bağımlılıkları veya durumları olan kişiler gibi bazı gruplar hususi bir kırılabilirlik durumundadır. Kötü muamele olasılığının azaltılması için tüm bu kırılabilirlik durumlarıyla ilgili uzmanlığa ihtiyaç vardır.